

Arkeol. 311 / 17.7.2015

SUOMUSSALMI

Heinisaari

Myöhäisrautakautisen löytöpaikan tarkastus 14.5.2015

ARKEOLOGIA

FM Ville Hakamäki

2015

SISÄLLYSLUETTELO

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	1
KARTTAOTTEET	2
1. JOHDANTO	4
2. LÖYTÖPAIKAN KUVAUS JA TARKASTUSHAVAINNOT	5
3. ESINEISTÖ	5
4. LOPUKSI	6
5. KARTAT	7
5.1. Kartta 1.....	7
5.2. Kartta 2.....	8
7. KUVAT.....	9

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kunta: Suomussalmi
Tutkimusalue: Heinisaari
Tutkimuksen laatu: Tarkastus
Kohteen ajoitus: Rautakautinen
Peruskarttalehti: 442208 B3 Alajärvi
Koordinaatit: x=7204250,101, y=586092,986, z=201,139
Maanomistajat: Suomen valtio
Tutkimuslaitos: Oulun yliopiston arkeologian oppiaine
Tutkija: Ville Hakamäki, FM
Ajankohta: 14.5.2015
Löydöt: -
Aiemmat löydöt: KM 40377: 1–4
Raportin sivumäärä: 13
Alkuperäisen raportin säilytyspaikka: Oulun yliopiston arkeologian laboratorio
Kopiot: Museoviraston arkisto, Kainuun Museo, Metsähallitus

Kansilehden kuva: Heinisaari kuvattuna luoteesta (Kuva: V. Hakamäki).

1. JOHDANTO

Joulukuun 3. päivä 2014 suomussalmelainen metallinilmaisin Harrastaja Petri Anttonen ilmoitti allekirjoittaneelle sähköpostitse löytäneensä Suomussalmen Mikkoslahdessa kohoavasta Heinisaaresta joukon rautakaudelle ajoittuvaksi epäilemäänsä esineistöä. Sähköpostiviestiin liitettyjen valokuvien perusteella maasta poistettu esineistö oli mahdollista tunnistaa myöhäisrautakautiseksi kirveeksi, keihääksi sekä kahdeksi hopea-rahaksi. Koska kohde ja metallinilmaisinella löydetty esineistö liittyvät iältään ja sijainniltaan Oulun yliopiston arkeologian oppiaineessa käynnissä olevaan ja Koneen säätiön rahoittamaan ” Yhteisöjen keskinäinen yhteistyö- ja riippuvuussuhde sosiaalisena ilmiönä. Sisämaa ja rannikko Pohjois-Suomen rautakauden löytöjen ja kohteiden valossa” tutkimushankkeeseen, katsottiin löytöjen dokumentointi Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa aiheelliseksi. Esineet haettiin Suomussalmelta 8. joulukuuta. Löytöpaikan tarkastaminen ei tuolloin erittäin huonosta säästä johtuen ollut mahdollista ja näin ollen tarkastuskäynti katsottiin parhaaksi siirtää keväälle 2015.

Tarkastuskäynti kohteelle tehtiin allekirjoittaneen sekä FM Aki Hakosen toimesta toukokuun 14. päivä. Tuolloin oppaana kohteella toimi esineistön löytänyt Petri Anttonen sekä kaksi muuta suomussalmelaista asiasta kiinnostunutta metallinilmaisin Harrastajaa. Tarkastus suoritettiin pääosin poutaisissa olosuhteissa, joskin myös kevyitä sadekuuroja saatiin. Pääasiallisesti havainnointiolosuhteet olivat tarkastushetkellä hyvät. Heinisaari saavutettiin Petri Anttonen omistamalla veneellä, jonka keulaa apuna käyttäen saarta ympäröivään jääkilpeen saatiin murrettua väylä. Välineistönä tarkastuskäynnillä käytettiin Oulun yliopiston arkeologian oppiaineen takymetriä sekä R8 RTK-GPS -laitetta, joiden avulla esineiden yksilölliset löytöpaikat saatiin niin ikään mitattua tarkasti paikalleen. Koska alueella tullaan mainitun tutkimushankkeen toimesta suorittamaan koekaivauksia elokuussa 2015, mitattiin löytöpaikan läheisyyteen valmistelemina toimenpiteinä myös kolme kiintopistettä.

V.H.

28.5.2015

Ville Hakamäki, FM

Tohtorikoulutettava

Oulun yliopisto, arkeologian oppiaine

2. LÖYTÖPAIKAN KUVAUS JA TARKASTUSHAVAINNOT

Heinisaari sijaitsee noin 8,6 km Suomussalmen Ämmänsaaren pohjoispuolella ja noin 10 km päässä Suomussalmen kirkonkylän luoteispuolella. Kyseessä on laajuudeltaan noin 5,3 ha metsäinen saari, jonka puusto on rannan tuntumassa kasvavaa koivikkoa lukuun ottamatta mäntyvaltaista. Monet alueen männyistä on kaulattu, mikä ilmeisesti liittyy alueella harjoitettuun tervanpolttoon. Rantaviivan pituus alueella vaihtelee järven pinnan säännöstelyn myötä useita metrejä ja muun muassa Heinisaaresta saatavilla olevassa ilmakuvasa hiekkaranta jatkuu yli 20 metriä tarkastusajankohtana havaittua pidemmälle. Vuoden 1973 maastokartassa alueelle on merkitty asuinrakennus, joka löytäjän mukaan on ollut ilmeisesti käytössä kesämökinä. Lisäksi rautakautisen löytöpaikan kaakkoispuolella, noin 85 metrin päässä saaren pohjoisrannalla on nähtävissä tervahauta ja välittömästi sen edustalla paljaana olleena vesijättömaalla kivikauteen viittaavaa asuinpaikka-aineistoa, käytännössä kvartsi-iskoksia (Kartta 1, Kuvat 3 ja 4). Vuonna 1984 sekä 2001 saaresta on löydetty kivikautisina löytöinä muun muassa taltan kappale, kvartsi-iskoksia sekä mahdollinen hioin (KM KM 22526 ja KM 33069). Näiden löytöpaikaksi on merkitty ainoastaan Heinisaari.

Rautakautisen esineistön löytöpaikka sijaitsee Heinisaaren lounaisrannalla, noin 12 metriä rantaviivasta (mittaushetkellä). Löydöt on kaivettu esiin noin 3 x 4 metrin laajuiselta alueelta saaren loivasti veteen antavalta rantatörmältä (Kartat 1 ja 2, Kuva 1). Kaikki metallinilmmaisimen avulla löydetty esineet sekä myös maahan jätetty aineisto on havaittu välittömästi turpeen ja aluskasvillisuuden alapuolelta huuhtoutumiskerroksen pinnasta. Tarkastushetkellä joulukuiset kaivelujäljet olivat vielä selvästi havaittavissa. Muinaisjäännökseen liittyviä kiviä tai palaneen luun kappaleita ei ole havaittu, eikä niitä ollut näkyvissä myöskään tarkastushetkellä. Veden aiheuttamasta eroosiosta ei niin ikään ole merkkejä, joten toisin kuin monet muut Suomussalmen esihistorialliset ja usein vesijättömaalle sijoittuvat kohteet, voidaan Heinisaaren löytöpaikan ja siihen liittyvän muinaisjäännökseen arvioida olevan verrattain hyvin säilynyt.

3. ESINEISTÖ

Metallinilmmaisimen avulla löydetty myöhäisrautakautinen esineistö koostuu yhdestä rautaisesta partakirveestä, yhdestä suurikokoisesta rautakeihästä sekä kahdesta hopea-rahasta (KM 40377:1–4). Suurempi löydetyistä hopearahoista (–:1) on Lähi-idässä lyöty dirhem, joka ajoittuu Mansur 1:n (Mansur ibn Nuh) hallintokaudelle (961–976). Kolikko on ajoitettavissa 968/9 jKr. Toinen kolikosta (–:2) on läntinen ja se ajoittuu todennäköisimmin vuoden 1000 jKr. tietämille, joskaan varmaa ajoitusta ei tunneta. Kyseinen kolikko on liitetty Otto III hallintokaudelle (983–1002), mutta uudempien lähteiden valossa rahan on esitetty olevan anonyymisti Ulmissa lyöty.¹ Kummassakin kolikossa on toiselta puolelta iskemällä puhkaistu reikä.

Kookas keihäänkärki (–:3) kuuluneen Petersenin M-tyyppiin, jolloin sen ajoitus liikkuneen vuoden 1000 jKr. paikkeilla. Vastaavia keihäitä tunnetaan runsaasti Lounais-Suomesta Karjalaan. Kirves (–

¹ Tiedot rahoista on saatu Kansallismuseon rahakammioista sekä Turun yliopiston tutkijalta Jani Oravisjärveltä.

:4) on suoraselkäinen ja korvakkeeton. Kaulassa olevaa murtumaa lukuun ottamatta esine on verrattain hyvässä kunnossa. Silmän sisällä on nähtävissä runsaasti orgaanista ainesta sekä puujäänteitä mahdollisesti varresta. Vastaavia kirveitä tunnetaan pääasiallisesti Varsinais-Suomen, Satakunnan, Hämeen ja luovutetun Karjalan alueilta. Löydettyjen aseiden sekä raha-ajoituksen perusteella löytöpaikka on alustavasti ajoitettavissa noin vuoden 1000 jKr. paikkeille.

Maasta otettujen neljän esineen lisäksi Anttonen on löytöhetkellä kaivanut näkyviin myös toisen, hivenen kevytrakenteisemmän partakirveen sekä ilmeisesti leveälehtisen ja ruodollisen nuolenkärjen. Näitä esineitä hän ei kuitenkaan ole löytöhetkellä ottanut mukaansa, vaan jättänyt esineet paikalleen ja peittänyt sammalella. Tarkastushetkellä maahan jätetyt esineet olivat hyvässä kunnossa, eikä niitä vielä katsottu aiheelliseksi ottaa talteen ennen koekaivauksen alkua (Kuva 2). Lisäksi metallinilmaisimella on löytöhetkellä havaittu myös muita signaaleja, joita Anttonen ei ole kaivanut esiin. Tarkastuskäynnin yhteydessä kaikkien löytöpaikkojen paikkatiedot dokumentoitiin takymetrillä (Taulukko 1).

HAVAINTO	X	Y	Z
Keihäänkärki, maassa	7204246,909	586092,304	200,715
Dirhem	7204247,569	586092,338	200,739
Läntinen raha	7204250,508	586092,083	201,1304
Keihäs	7204250,101	586092,986	201,139
Partakirves, maassa	7204250,646	586093,455	201,256
Partakirves	7204251,221	586092,276	201,267

Taulukko 1. Metallinilmaisimien löytöjen (myös yhä maassa olevien) koordinaatit.

4. LOPUKSI

Tarkastuskäynnin perusteella Heinisaari E:n voidaan arvioida olevan mielenkiintoinen ja verrattain hyvin säilynyt muinaisjäännöskohde. Ilman kaivausta kohteen luonnetta ei ole mahdollista täsmentää, mutta otettaessa huomioon Suomussalmelta aiemmin paikannetut rautakauden loppuun ajoittuvat hautapaikat Kivisaaressa, Mikonsärkällä sekä Tyynelänrannalla, voidaan kohdetta ainakin varovaisesti pitää mahdollisena hautapaikkana. Tähän viittaa myös metallinilmaisimen avulla löydetty esineistö sekä löytöjen keskittynyt levintä alueella.

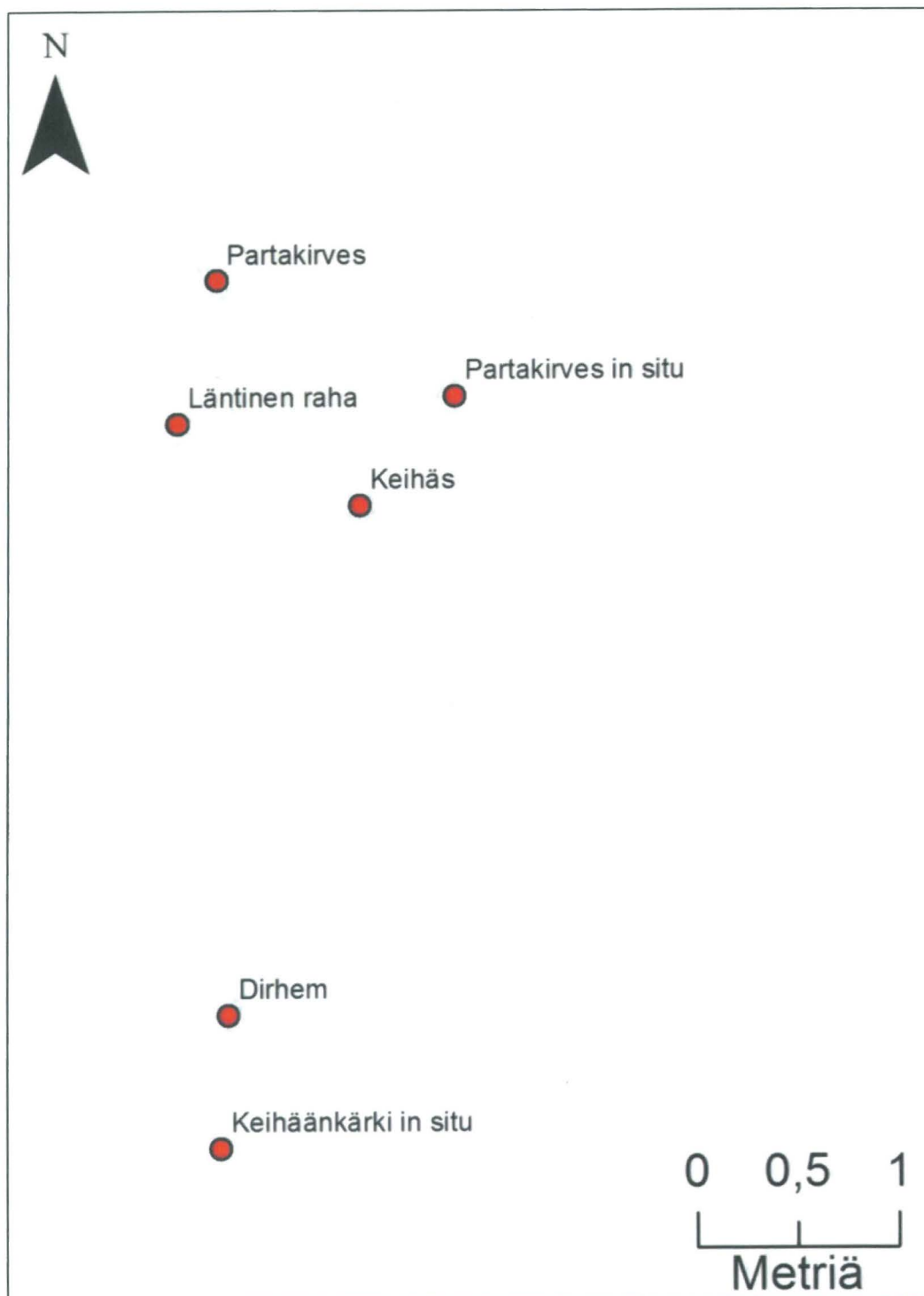
Kohteen ja alueen yleistä arkeologista kiinnostavuutta lisäävät Heinisaaren lähistöltä löydetty muut rautakauden ja historiallisen ajan löydöt. Märännönlahden (mjtunnus: 1000014317) sekä Kolmikannanniemestä (mjtunnus: 1000025084) on löydetty muun muassa kirveen teriä, pronssiesineitä ja esineen katkelmia sekä metalliastian kuuluneita kappaleita. Lisäksi noin 1,5 km Heinisaaren itäpuolella olevasta Vehmassaaresta (mjtunnus: 777010145) on löydetty hevosenkenkäsolkki sekä rautakirves.

5. KARTAT

5.1. Kartta 1. Heinisaaren löytöpaikka sekä muita havaittuja ilmiöitä.

5.2. Kartta 2. Metallinilmaisainlöytöjen levintä.

6. KUVAT

Kuva 1. Heinisaari E. Myöhäisrautakautisen esineistön löytöpaikka loivasti järveä kohti viettävällä kankaalla (Kuva: V. Hakamäki).

Kuva 2. Metallinilmaisin Harrastajan paikalleen jättämä rautainen partakirves välittömästi pintamaan alla (Kuva: V. Hakamäki).

Kuva 3. Noin 100 metrin päässä löytöpaikan kaakkoispuolella havaittu vesiiättömaa. Paikalla havaittiin lukuisia kvartsi-iskoksia (Kuva: V. Hakamäki).

Kuva 4. Yksi rannalla havaituista kvartsi-iskoksista (Kuva: V. Hakamäki).